

HIV / AIDS, stigma i diskriminacija

▶ Pojmovnik HIV / AIDS-a

HIV / AIDS, stigma i diskriminacija

Pojmovnik HIV / AIDS-a

United States Agency for International Development (USAID)
American International Health Alliance (AIHA)
Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar"

Listopad, 2004.

Ovaj priručnik je rezultat okruglog stola održanog u travnju 2004 u Zagrebu, s svrhom obraćanja na stigmatizaciju i diskriminaciju ljudi koji žive s HIV/AIDS-om, a omogućen je kroz potporu US Agency for International Development (USAID), s kooperativnim dogovorom s American International Health Alliance (AIHA). Stavovi izraženi u priručniku su stavovi autora, i ne slijede stavove USAID i AIHA. Obje organizacije odriču se odgovornosti nastale u slučaju bilo kakvih grešaka, propusta ili drugih problema koji bi mogli proizaći iz ove publikacije.

AUTORI:

Jadranka Mimica, United Nations programme on HIV/AIDS (UNAIDS)
Tatjana Nemeth Blažić, Hrvatski zavod za javno zdravstvo
Dorino Manzin, Grupa za prava seksualnih i rodnih manjina "Iskorak"
Luka Vončina, Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar"
Mario Harapin, Hrvatsko novinarsko društvo, Hrvatski radio
Danijela Lešo, Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar"
Iva Jovović, Udruga za unapređenje kvalitete življenja "Let"
Rok Čivljak, Klinika za infektivne bolesti "Dr. Fran Mihaljević"
Stipe Orešković, Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar"
Dražen Lalić, Fakultet političkih znanosti
Tomislav Vurušić, Hrvatska udruga za oboljele od HIV-a
Maja Hasanbašić, Centar za ljudska prava
Ira Gjenero-Margan, Hrvatski zavod za javno zdravstvo
Dobrica Rončević, Zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije
Đana Pahor, Zavod za javno zdravstvo Primorsko-goranske županije

IZDAVAČ:

Škola narodnog zdravlja "Andrija Štampar"

GLAVNI UREDNIK:

Stipe Orešković

DIZAJN I GRAFIČKA PRIPREMA:

Alma Šimunec-Jović

NAKLADA:

1000

Disclaimer: Stavovi objavljeni u ovom pojmovniku ne odgovaraju nužno stavovima USAID-a, AIHA-e i Škole narodnog zdravlja "Andrija Štampar".

Danas, 20 godina nakon otkrića virusa koji uzrokuje AIDS, znanost je pronašla odgovore na mnoga pitanja o suzbijanju te bolesti. Bez sumnje, napredak je u proteklih 20 godina bio impresivan. Znamo što uzrokuje bolest, kako se prenosi, kako se ne prenosi i kako se zaštititi od nje. Postoje sigurni testovi na HIV i efektivni antiretrovirusni lijekovi koji usporavaju progresiju bolesti kod zaraženih, a svakim danom rastu saznanja na području molekularne virologije, epidemiologije i patogeneze virusa. No, unatoč impresivnom napretku još uvijek se nalazimo daleko od pobjede nad tom opakom bolešću koja je tijekom 2003. godine u svijetu odnijela 5 milijuna života, a od početka epidemije do danas odgovorna je za preko 20 milijuna smrti širom svijeta.

Za uspješnu borbu protiv HIV-a i AIDS-a, potrebno je ukloniti stigmatu i diskriminaciju koje ih prate od samog početka epidemije. Strah od bolesti i zabluda o načinima prijenosa virusa stvaraju predrasude prema ljudima koji žive s virusom HIV-a i prema pripadnicima skupina koje se nalaze pod povećanim rizikom od oboljevanja. Lišavaju ih prava na obrazovanje, prava na zdravstvenu njegu, na rad, na slobodu kretanja i putovanja i prava na dostojanstven život. Uzrokuju razvode, poniženja, izopćenja iz obitelji i zajednice, otkaze s posla, napuštanje obrazovnih ustanova i siromaštvo. Stigmatizacija i diskriminacija osoba koje žive s HIV/AIDS-om nastaju zbog straha od bolesti, nedostatka znanja i zabluda o načinima prijenosa HIV-a, te zbog predrasuda o skupinama koje se nalaze pod povećanim rizikom od oboljevanja.

Upoznavanje javnosti s načinima prijenosa HIV-a i metodama prevencije jedan je od najučinkovitijih načina borbe protiv stigme i diskriminacije. U ovom izdanju pokušali smo pojasniti osnovne pojmove vezane uz HIV/AIDS, prijenos HIV-a, testiranje, metode zaštite i suvremenu terapiju koja se koristi u liječenju bolesnika s HIV/AIDS-om. Nadalje, ukazali smo na veoma važnu i opasnu vezu između stigmatizacije i diskriminacije ljudi koji žive s HIV/AIDS-om i onih pod povećanim rizikom od oboljevanja, kršenja njihovih ljudskih prava i širenja epidemije. Kao jednu od antidiskriminacijskih mjera predlažemo zamjenu pojedinih stigmatizirajućih pojmova koji su danas u učestaloj uporabi u hrvatskome jeziku. Te pojmove zamjenit ćemo novim, prikladnijim pojmovima koji se već duže vrijeme koriste u svijetu. Za kraj, kao primjer koliko su jezik i pojmovi koje upotrebljavamo moćno sredstvo diskriminacije, dajemo dva novinska članka koja opisuju istu vijest. U prvom smo se koristili neprihvatljivim stigmatizirajućim pojmovima, a u drugom preporučenim – “antidiskriminacijskim”.

▶AIDS ▶ANTIRETROVIRUSNI LIJEKOVI ▶CD4 ▶CD4 LIMFOCITI ▶ELISA
▶HAART ▶HIV ▶HIV BOLEST ▶IMUNOLOŠKI SUSTAV ▶LIJEČENJE
▶OPORTUNISTIČKE INFEKCIJE ▶PREVENCIJA ▶SEROSTATUS
▶TESTIRANJE NA HIV ▶VERTIKALNA TRANSMISIJA ▶VIREMIJA
▶WESTERN BLOT ▶AIDS ▶ANTIRETROVIRUSNI LIJEKOVI ▶CD4 ▶CD4
LIMFOCITI ▶ELISA ▶HAART ▶HIV ▶HIV BOLEST ▶IMUNOLOŠKI SUSTAV
▶LIJEČENJE ▶OPORTUNISTIČKE INFEKCIJE ▶PREVENCIJA
▶SEROSTATUS ▶TESTIRANJE NA HIV ▶VERTIKALNA TRANSMISIJA
▶VIREMIJA ▶WESTERN BLOT ▶**AIDS** ▶ANTIRETROVIRUSNI LIJEKOVI
▶CD4 ▶CD4 LIMFOCITI ▶ELISA ▶HAART ▶HIV ▶HIV BOLEST
▶IMUNOLOŠKI SUSTAV ▶LIJEČENJE ▶OPORTUNISTIČKE INFEKCIJE
▶PREVENCIJA ▶SEROSTATUS ▶TESTIRANJE NA HIV ▶VERTIKALNA
TRANSMISIJA ▶VIREMIJA ▶WESTERN BLOT ▶AIDS
▶ANTIRETROVIRUSNI LIJEKOVI ▶CD4 ▶CD4 LIMFOCITI ▶ELISA
▶HAART ▶HIV ▶HIV BOLEST ▶IMUNOLOŠKI SUSTAV ▶LIJEČENJE
▶OPORTUNISTIČKE INFEKCIJE ▶PREVENCIJA ▶SEROSTATUS
▶TESTIRANJE NA HIV ▶VERTIKALNA TRANSMISIJA
▶VIREMIJA ▶WESTERN BLOT ▶AIDS ▶ANTIRETROVIRUSNI LIJEKOVI
▶CD4 ▶CD4 LIMFOCITI ▶ELISA ▶HAART ▶HIV ▶HIV BOLEST
▶IMUNOLOŠKI SUSTAV ▶LIJEČENJE ▶OPORTUNISTIČKE INFEKCIJE
▶PREVENCIJA ▶SEROSTATUS ▶TESTIRANJE NA HIV ▶VERTIKALNA
TRANSMISIJA ▶VIREMIJA ▶WESTERN BLOT ▶AIDS
▶ANTIRETROVIRUSNI LIJEKOVI ▶CD4 ▶CD4 LIMFOCITI ▶ELISA
▶HAART ▶HIV ▶HIV BOLEST ▶IMUNOLOŠKI SUSTAV ▶LIJEČENJE
▶OPORTUNISTIČKE INFEKCIJE ▶PREVENCIJA ▶SEROSTATUS
▶TESTIRANJE NA HIV ▶VERTIKALNA TRANSMISIJA ▶VIREMIJA
▶WESTERN BLOT ▶AIDS ▶ANTIRETROVIRUSNI LIJEKOVI ▶CD4 ▶CD4
LIMFOCITI ▶ELISA ▶HAART ▶HIV ▶HIV BOLEST ▶IMUNOLOŠKI SUSTAV
▶LIJEČENJE ▶OPORTUNISTIČKE INFEKCIJE ▶PREVENCIJA

Osnovni pojmovi

AIDS

AIDS je krajnji i najteži stadij infekcije HIV-om uzrokovan teškim oštećenjem imunoga sustava.

AIDS je zapravo naziv za skupinu bolesti koje se javljaju kao posljedica slabljenja imuniteta čovjeka koji je inficiran HIV-om. Brojni mikroorganizmi s kojima se čovjek svakodnevno suočava i uspješno ih svladava, kod oboljelih AIDS-om dovode do nastanka široka spektra upalnih bolesti pa bolesnik na koncu umre od infekcije uzrokovane mikroorganizmom (bakterije, virusa, gljivica, rikecija, itd...) što za zdrave ljude ne predstavlja znatnu opasnost. HIV također izravno oštećuje stanice živčanog sustava čime uzrokuje teške neurološke bolesti (HIV encefalopatija). Osoba koja je inficirana HIV-om ne mora ujedno imati i AIDS. Dijagnoza AIDS-a se postavlja na temelju broja T-limfocita (CD4 stanica) te prisustva oportunističkih infekcija i malignih bolesti koje se pojavljuju tijekom infekcije HIV-om.

AIDS je skraćenica engleskoga naziva "Acquired Immunodeficiency Syndrome", što prevedeno na hrvatski znači SINDROM STEČENOG NEDOSTATKA IMUNOSTI.

A – "Acquired" znači "stečen" jer to je stanje koje netko stječe nakon infekcije (zaraze) HIV-om; nije stanje koje je nasljedno, odnosno koje se prenosi genetski;

I – "Immune" odnosi se na "imuni sustav" jer utječe na nj, tj. na specijalizirane stanice u organizmu koje se bore protiv različitih stranih tijela i mikroorganizama (bakterija, gljivica, virusa);

D – "Deficiency" znači "deficijencija" jer nastaje slabost imunog sustava pa obrambene snage više nemaju sposobnost učinkovite borbe protiv različitih stranih tijela i mikroorganizama;

S – "Syndrome" znači "sindrom" jer označava skup stanja i znakova bolesti koji su karakteristični za određenu bolest; netko tko ima AIDS može bolovati od široka spektra različitih bolesti i oportunističkih infekcija.

Francuska skraćenica za tu bolest je SIDA – "syndrome d'immuno-déficience acquise", a u prijevodu znači isto.

ANTIRETROVIRUSNI LIJEKOVI

To su djelotvorni lijekovi protiv retrovirusa među kojima je HIV.

CD4

CD4 je molekula na površini limfocita CD4 na koju se veže HIV.

CD4 LIMFOCITI

Limfociti CD4 su vrsta bijelih krvnih stanica (dijelovi imunološkog sustava) na koje se veže HIV; odražavaju stanje imunološkog sustava.

ELISA

“Enzyme-Linked Immunosorbent Assay” je laboratorijski test kojim se u krvi otkrivaju protutijela na uzročnike bolesti. Time se dobiva neizravna informacija o infekciji. Test na HIV otkriva protutijela prema HIV-u. U slučaju pozitivnog rezultata, potrebno je učiniti potvrdni test, na primjer tzv. Western Blot test.

Rezultat testa može biti:

- HIV pozitivan
- HIV negativan

HIV pozitivan nalaz znači da su kod testirane osobe nađena protutijela prema HIV-u.

HIV negativan nalaz znači da kod testirane osobe nisu nađena protutijela prema HIV-u. To može značiti ili da osoba nije zaražena, ili da od infekcije (mogućeg datuma zaraze) nije prošlo vrijeme potrebno da test otkrije prisustvo protutijela na HIV. Naime, protutijela prema HIV-u, kojima dobivamo neizravnu informaciju o infekciji, obično se javljaju do 12. tjedna nakon kontakta s virusom. Ako je od trenutka zaraze do testiranja prošlo manje od 12 tjedana, postoji vjerojatnost da se dobije HIV negativan nalaz, iako je testirana osoba zaražena.

Ne smije se zaboraviti da negativan test samo potvrđuje prošlost te daje nikakvo jamstvo za budućnost.

HAART

HAART je vrlo djelotvorno antiretrovirusno liječenje (engl. “Highly Active Antiretroviral Treatment”). To je kombinacija triju ili više lijekova kojima je cilj dugoročno spriječiti umnožavanje HIV-a i omogućiti oporavak imunološkog sustava.

HIV

HIV je virus humane imunodeficijencije, retrovirus koji uzrokuje AIDS.

HIV je skraćenica engleskog naziva “Human Immunodeficiency Virus”.

H – “Human” znači “ljudski” jer uzrokuje bolest nakon ulaska u ljudski organizam;

I – “Immunodeficiency” znači “imunodeficijencija” jer virus uzrokuje deficijenciju imunog sustava, tj. slabost i nesposobnost obrambenog sustava organizma koji se bori protiv različitih bolesti;

V – “Virus”: uzročnik bolesti je virus, mikroorganizam kojemu je glavna karakteristika nemogućnost samostalnog razmnožavanja te stoga za razmnožavanje iskorištava materijal i energiju stanice koju napada.

HIV BOLEST

HIV bolest je kronični progresivni proces koji počinje ulaskom virusa humane imunodeficijencije (HIV) u organizam pa tijekom vremena (u odraslih prosječno 10 godina) dolazi do postupnog i neumoljivog uništavanja imunološkog sustava. Domaćin tijekom infekcije postaje sve ranjiviji, a na kraju umire zbog komplikacija oportunističkih infekcija i malignoma. Prema kliničkoj klasifikaciji, HIV bolest obuhvaća: akutnu infekciju HIV-om, asimptomatsku, ranu simptomatsku, uznapredovanu i kasnu fazu HIV bolesti.

Infekcija HIV-om nastaje ulaskom virusa u organizam. Osoba zaražena HIV-om osjeća se do razvoja AIDS-a dobro, ne primjećuje nikakve promjene zdravlja i nema nikakve specifične izvanjske znakove infekcije. Jedini način utvrđivanja infekcije u toj fazi jest testiranje na HIV.

IMUNOLOŠKI SUSTAV

Imunološki sustav je obrambeni sustav organizma protiv uzročnika infekcija (bakterije, virusi, gljivice, paraziti) i malignih stanica.

LIJEČENJE

Zasad ne postoje lijekovi koji bi izliječili zarazu, odnosno eliminirali HIV iz tijela. No postoji vrlo djelotvorno antivirusno liječenje (HAART) kojim se suzbija umnožavanje HIV-a, tj. smanjuje količina virusa u krvi na nemjerljivu količinu, oporavlja oštećeni imunitet, sprječava pojavu bolesti koje označuju nastup AIDS-a (oportunističke infekcije) te znatno produljuje život. Liječenje se provodi kombinacijom više lijekova, a za uspjeh liječenja iznimno je važno stalno uzimati lijekove. Jedino dosljednim uzimanjem lijekova postiže se nemjerljiva količina virusa u krvi uz postupan oporavak imunološkog sustava.

OPORTUNISTIČKE INFEKCIJE

Oportunističke infekcije su bolesti koje se javljaju kada je imunitet značajno oslabljen. Uzročnici su bakterije, virusi, gljivice i paraziti koje kod osoba sa zdravim imunološkim sustavom većinom ne uzrokuju bolest. Obično se javljaju kada je broj limfocita koje napada HIV (CD4 limfociti) manji od 200 u mililitru krvi. Osobe s uznapredovalim stadijem infekcije HIV-om obolijevaju od oportunističkih infekcija pluća, očiju, mozga i drugih organa. Pri postavljanju dijagnoze AIDS-a najčešće su ove oportunističke infekcije: *Pneumocystis carinii* pneumonia, kriptosporidijaza, histoplazmoza i druge infekcije uzrokovane virusima, bakterijama i parazitima.

PREVENCIJA

Prevenција HIV bolesti usmjerena k putovima širenja bolesti i uključuje:

- informaciju,
- edukaciju,
- testiranje.

Mala je vjerojatnost da se HIV-om zarazite nekim nesretnim slučajem na koji niste mogli utjecati, a mnogo veća da infekciju dobijete zbog rizičnog ponašanja koje je rezultat vaše slobodne volje, mogućnosti izbora, ali i društvenih normi i pritisaka.

Ponašanje pojedinca koje pridonosi vjerojatnosti infekcije HIV-om naziva se **rizično ponašanje**. Odgovornim, nerizičnim ponašanjem pojedinca i njegovog spolnog partnera ili partnerice postiže se djelotvorna zaštita te se vjerojatnost infekcije svodi na najmanju moguću mjeru.

Djelotvorne preventivne mjere uglavnom se jednostavno primjenjuju i podrazumijevaju stil života bez elemenata rizičnog ponašanja ili s najmanjom mogućom mjerom takvih elemenata.

Najvažnije je sljedeće:

A) izbjegavanje seksualnih odnosa izvan veze temeljene na opravdanom uzajamnom povjerenju

Saznanja temeljena na istraživanjima, kao i sami statistički podaci, svjedoče da je monogamno seksualno ponašanje najmanje rizično, kako za zarazu HIV-om, tako i za ostale spolno prenosive bolesti.

B) uporaba prezervativa

Potrebno je naglasiti da je zaštita prezervativom vrlo uspješna samo ako se strogo pridržavate sljedećih pravila:

- Uvijek, bez iznimke, koristite se prezervativom prilikom svih rizičnih seksualnih odnosa.
- Koristite se samo lateks-prezervativima koji su originalno zapakirani, neoštećeni i, naravno, nekorišteni te nisu jako stari niti izlagani toplini ili suncu.
- Prezervativ postavite na vrijeme, prije svakog oblika seksualnog odnosa, ostavljajući na vrhu prostor za spermu.
- Tijekom i nakon seksualnog odnosa, spriječite pucanje ili skliznuće prezervativa, kako biste spriječili istjecanje sperme i neposredan kontakt sluznica, odnosno sluznice i tjelesnih izlučevina.

Stavovi stručnjaka donekle se razlikuju u procjeni kakvoće zaštite od spolno prenosivih bolesti koja se provodi prezervativima. Ipak, gotovo su svi suglasni da, iako uporaba ne pruža apsolutnu zaštitu, uz uvjete pravilnog korištenja, **primjena prezervativa pruža iznimno visok stupanj zaštite** od spolnog prijenosa bolesti.

C) bezuvjetno izbjegavanje korištenja droge intravenskom primjenom

Ako je osoba intravenski korisnik, preporučeno je liječenje i isključiva primjena jednokratnog sterilnog pribora koji ne rabi nitko drugi prije ili nakon ubadanja. (NIKAKO NE UPOTREBLJAVATI TUĐE, RABLJENE IGLE, ŠPRICE I OSTALI PRIBOR ZA INTRAVENSKU UPORABU DROGE!)

Kod intravenskih korisnika potreba za drogom toliko je snažna da često ne razmišljaju o posljedicama uporabe pribora koji je prije njih netko već upotrijebio. To je jedan od razloga zašto je znatan udio intravenskih korisnika među zaraženima HIV-om.

D) izbjegavanje seksualnog odnosa u stanju opijenosti alkoholom ili drogama koji smanjujući sposobnost rasuđivanja povećavaju vjerojatnost neodgovornoga seksualnog ponašanja

Štetno i neodgovorno ponašanje u stanju opijenosti također je jedan od razloga velike proširenosti infekcije HIV-om te hepatitisa B i C među ovisnicima.

E) korištenje usluga tetoviranja i pirsinga samo na mjestima za koja ste posve sigurni da su ubuhvaćena nadzorom zdravstvenih službi i da koriste sterilnu opremu

F) korištenje mjera zaštite i zaštitne opreme (rukavica, naočala, maske i dr.) prilikom rukovanja krvlju, organima ili tjelesnim izlučevinama

To se ponajprije odnosi na osobe koje profesionalno dolaze u doticaj s potencijalno zaraženim osobama i materijalom.

Važno je napomenuti da HIV pozitivnu osobu koja je u stabilnoj vezi ili je želi stvoriti, partner nikako nema razloga odbacivati samo zbog pozitivnog HIV statusa. Uz primjenu zaštitnih mjera i uz, danas već, prilično djelotvorno liječenje oba partnera mogu imati dug i kvalitetan zajednički život.

▶ PROGRAMI SMANJENJA ŠTETE

Princip rada unutar programa smanjenja štete najbolje bi se mogao definirati tvrdnjom: "Ako korisnik droge nije sposoban ili voljan odreći se ovisnosti, treba mu pomoći da bi smanjio štetu koju nanosi sebi i drugima". Kada se

govori o smanjenju štete kao posljedice bolesti ovisnosti i rizičnog načina života intravenskih korisnika droge, ponajprije se misli na sprječavanje širenja zaraznih, krvlju prenosivih bolesti hepatitisa B i C te HIV/AIDS-a. Aktivnosti se sastoje od organiziranja besplatne i anonimne podjele šprica i igala za potrebe intravenskih korisnika droge te zaprimanje i uništavanje upotrijebljenih šprica i igala u “drop-in” centrima ili u mobilnim jedinicama, zatim podjele informativnih materijala (“Kako spriječiti zarazu hepatitisom B i hepatitisom C”, “Kako spriječiti zarazu HIV/AIDS-om”, “Sigurniji način fiksiranja”, “Sigurniji seks”, “Hepatitis C”, “Overdose”, itd.), podjele kondoma za sprječavanje širenja spolno prenosivih bolesti, informiranje o različitim oblicima liječenja i savjetodavnim aktivnostima usmjerenih na promjene mišljenja i navika aktivnih intravenskih korisnika droge.

▶ **ZAMJENA IGALA** – (engl. needle exchange) – organiziranje besplatne i anonimne podjele šprica i igala za potrebe intravenskih korisnika droge te zaprimanje i uništavanje upotrijebljenih šprica i igala u “drop-in” centrima ili mobilnim jedinicama.

▶ **TERENSKI RAD S CILJNIM SKUPINAMA** – (engl. outreach work) – djelovanje na okupljalištima osoba pod povećanim rizikom utemeljeno na sveobuhvatnom cilju omogućivanja boljeg zdravlja te smanjenja rizika od prijenosa krvlju i spolno prenosivih bolesti za pojedince i skupine koje nisu djelotvorno obuhvaćene drugim postojećim oblicima prevencije kroz povećanje svijesti o rizicima za zdravlje, poticanje promjena rizičnog ponašanja i podržavanje pozitivnih promjena u ponašanju.

▶ **TERENSKI RADNIK S CILJNIM SKUPINAMA** – (engl. “outreach worker”) – osoba čija je osnovna zadaća pristupiti skupinama pod povećanim rizikom (intravenski korisnici droge, prodavateljice seksualnih usluga itd.) i zadržati kontakt s njima, prikupiti informacije o njihovom ponašanju, pružiti informacije o ponuđenim uslugama, opasnostima i prijetnjama ponašanja rizičnog za zdravlje (održavanje spolnih odnosa bez upotrebe kondoma, korištenje zajedničkog pribora za ubrizgavanje droge itd.), korisnikovim pravima, oblicima liječenja i pristupu liječenju, zastupanje prava i interesa korisničkih skupina te provođenja mjera iz programa smanjenja štete.

► **DOBROVOLJNO SAVJETOVANJE I TESTIRANJE – DST** (eng. “Voluntary Counseling and Testing” – VCT) metoda je kojom stručna osoba i osoba koja se testira na HIV, zajedničkim nastojanjem, prilagođavaju rješenja za prevenciju infekcije HIV-om svakom pojedinačnom slučaju povećanog rizika.

DST podrazumijeva povjerljiv odnos između osoba u procesu testiranja i savjetovanja te potpunu zaštitu identiteta testirane osobe, bez obzira na rezultat testa. Tehnologija provedbe DST-a, zahvaljujući postupku kodiranja, jamči anonimnost podataka iz intervjua i savjetovanja te rezultata testiranja. Kako je anonimnost prema javnosti, obitelji, poznanicima i prijateljima zajamčena, njihovo informiranje prepušteno je odluci testiranoga. _____

DST provode stručne osobe koje se bave i drugim javnozdravstvenim poslovima, a organizira se na mjestima na kojima se odvija i druga djelatnost te ne postoji opasnost da testirana osoba bude prepoznata kao mogući nositelj HIV-a.

Namjera je DST-a da, uz stručno savjetovanje i suradnju, svaki pojedinac pronađe vlastiti način za nošenje s opasnostima infekcije HIV-om.

SEROSTATUS

Serostatus označava nalaz krvnih testova na specifična protutijela prema uzročniku bolesti – u slučaju HIV testiranja, nalaz protutijela prema HIV-u. Označava se kao pozitivan ili negativan.

TESTIRANJE NA HIV

Osoba zaražena HIV-om u početku se ne osjeća bolesnom i godinama nema simptome. Osobama koje su se izložile ili misle da su se izložile riziku infekcije HIV-om, test može razjasniti nedoumice. Rano otkrivanje HIV bolesti omogućit će ranije liječenje i preventivnu terapiju te sprječavanje nehotičnog širenja infekcije na druge. Prije svakog testiranja potrebno je razgovarati o nužnosti testiranja sa stručnjakom koji se bavi savjetovanjem o HIV/AIDS-u.

VERTIKALNA TRANSMISIJA

Vertikalna transmisija je prijenos uzročnika bolesti s majke na dijete tijekom trudnoće ili poroda. Antiretrovirusno liječenje smanjuje vjerojatnost prijenosa HIV-a s majke na dijete. Ako trudnica ima nemjerljivu količinu virusa u krvi tijekom trudnoće i porođaja, vjerojatnost zaraze djeteta manja je od 2%.

VIREMIJA

Viremija je prisustvo virusa u krvi. Izražava se kao količina virusa, odnosno broj kopija virusnih RNK u mililitru krvi. U liječenju i praćenju infekcije HIV-om, važno je pratiti količinu virusa u krvi. Što je veća razina virusa u krvi, veća je vjerojatnost da se i u sjemenu i vaginalnom sekretu nalazi veća količina HIV-a. Osobe s visokom viremijom lakše će zaraziti nezaražene osobe.

WESTERN BLOT

“Western Blot” je test koji detektira specifična protutijela i kojim se koristi kao potvrdni test u slučaju pozitivnih rezultata testa ELISA.

Dva uzastopna pozitivna testa ELISA potvrđena pozitivnim Western blot testom, znače da je testirana osoba HIV pozitivna (inficirana HIV-om).

Stigma i diskriminacija

Stigma i diskriminacija u svezi s HIV/AIDS-om su najveće smetnje prevenciji širenja virusa, osiguranju adekvatne njege, podrške i liječenja. Stigma i diskriminacija u vezi s HIV/AIDS-om su univerzalne i događaju se u svim zemljama i regijama u svijetu. Izazivaju ih razne pojave kao što su nedostatak razumijevanja bolesti, mitovi o prijenosu virusa, društveni strahovi u vezi sa seksualnošću, neodgovorno medijsko praćenje epidemije, činjenica da je AIDS neizlječiv, strahovi povezani sa smrću, strahovi od uzimanja droge, itd.

Stigma i diskriminacija nisu novi fenomeni. Stalni su pratitelji te epidemije od njenog samog početka. Danas je također poznato da postoje tri faze epidemije HIV/AIDS-a u pojedinom društvu. Prva je faza infekcije HIV-om. Virus ulazi u zajednicu tiho i neprimjetno. Sljedeća je epidemija HIV/AIDS-a koja nastaje kada virus uzrokuje smrtonosnu bolest. Konačno, treća je epidemija stigme, diskriminacije, optuživanja i kolektivnog poricanja zbog čega je teško izboriti se s prethodne dvije.

Stigmu možemo definirati kao pojavu koja značajno diskreditira pojedinca u očima drugih ljudi. Posljedice stigme također značajno djeluju na način na koji pojedinci doživljavaju sami sebe. Važno je naglasiti da je stigmatizacija proces te ju stoga treba definirati kao proces devaluacije, a ne kao statički fenomen. Stigmatizacija je uvijek ukorijenjena u sistemu negativnih stavova koji inače postoje u pojedinim zajednicama i kulturama te se odvija u kontekstu povezivanja ljudi s HIV/AIDS-om, s društveno stigmatiziranim ponašanjima u vezi sa seksualnošću, uzimanjem droge ili prodajom seksualnih usluga. To je međusobno podržavajući proces koji se temelji na ranijim negativnim mislima, ali ih također međusobno potkrepljuje. Tako je primjerice poznato da se HIV/AIDS, kao i druge spolno prenosive bolesti, često percipira kao bolest nekih drugih ljudi, počevši od pripadnika *gej* zajednice, a u posljednje se vrijeme snažno povezuje sa subsaharskom Afrikom, te još specifičnije s tzv. "afričkom seksualnošću". U tom slučaju,

rasizam i ksenofobija su ti koji oblikuju dominantne slike i kulturne konstrukcije kojom obiluju takvi stavovi, ali oni također služe i njihovoj daljnjoj reprodukciji.

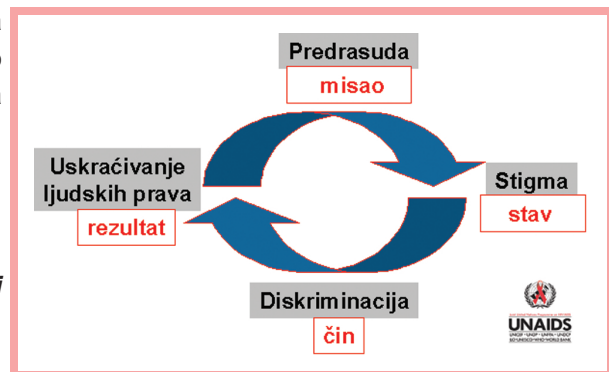
Stigma je povezana s odnosima moći i dominacijom u pojedinom društvu, te producira i reproducira odnose zasnovane na moći. Drugim riječima, stigma stvara društvenu nejednakost, a društvena nejednakost pojačava stigmom. Ako je struktura društva postavljena na odnosima nejednakosti te ako su nedruštvene norme rigidne, vjerojatnije je da će pojedine društvene skupine biti stigmatizirane i time devaluirane i posramljene, što će uvjetovati osjećaj superiornosti u drugim društvenim skupinama.

Stigma je razarajući osjećaj na individualnoj razini jer vodi k osjećajima srama, krivnje i izolacije. Također, takvi negativni stavovi dovode do toga da drugi svojim propustima ili djelima uzrokuju i pojačavaju patnje stigmatiziranih skupina zalažući se za to da im se uskrate pojedine usluge kao što su pravo na liječenje ili školovanje. Takvi postupci predstavljaju diskriminaciju i vode kršenju ljudskih prava.

Diskriminacija nastaje kada se pojedinu osobu zbog stvarne ili percipirane pripadnosti određenoj skupini (npr. seksualnoj manjini) stavlja u nejednak i nepovoljan položaj u odnosu na druge. Budući da stigmom gotovo uvijek prati diskriminacija, osobe s HIV/AIDS-om onemogućene su u ostvarivanju ljudskih prava i temeljnih sloboda koje proizlaze iz vrijednosti ljudskog dostojanstva i jednakosti.

Posljedice stigme i diskriminacije ne vode samo kršenju ljudskih prava osoba s HIV/AIDS-om, već negativno utječu i na epidemiju te bolesti, na individualnoj, obiteljskoj i društvenoj razini...

Začarani krug stigme, diskriminacije i kršenja ljudskih prava

Odnos između predrasuda, stigme i diskriminacije

Najteže posljedice stigme i diskriminacije očituju se pored njihovog razarajućeg utjecaja na pojedinca i na:

1. efikasnost preventivnih programa na način da kreira strah od utvrđivanja vlastitog HIV statusa. Ljudi se boje otići na testiranje, ponajprije zbog straha od reakcije njihove okoline na moguć pozitivan rezultat (30% ljudi u Australiji zna svoj status).
2. Strah od stigmatizacije sprječava ljude da se koriste kondomima i na taj način štite od prijenosa virusa. To je posebice tipično za žene koje uglavnom ne inzistiraju na zaštiti, bojeći se da bi ih mogli smatrati promiskuitetnima ili već zaraženima.
3. Stigma i diskriminacija kreiraju lažan osjećaj sigurnosti koji nadalje smanjuje efikasnost prevencije. Naime, stigma i diskriminacija temelje se na postojećim obrascima predrasuda i društvene isključenosti. Kada vezuju HIV uz pojedine društvene skupine, njeguju ideju da sami nisu pod rizikom, što nadalje može voditi rizičnom ponašanju.
4. Strah od diskriminacije sprječava ljude u traženju liječenja od HIV/AIDS-a i drugih medicinskih usluga. U svim dijelovima svijeta postoji diskriminacija ljudi unutar zdravstvenog sustava. Na taj način ljudi koji žive s HIV-om ostaju bez prijeko potrebnih zdravstvenih usluga. Prema nekim istraživanjima, 50% ljudi na Filipinima doživjelo je neke od oblika diskriminacije u zdravstvenom sustavu. Poseban oblik straha od diskriminacije u okviru zdravstvenog sustava očituje se strahom da će informacija procuriti u javnost.

▶ ZAŠTO SAVJETUJEMO PRIHVATLJIVE POJMOVE?

Diskriminirajući odnos prema pojedincima i manjinskim skupinama očituje se u jeziku i govoru. Neosvijestena većina etiketiranjem nesvjesno produbljuje jaz između većine i različitih manjinskih skupina, te sprečava potpunu integraciju manjine u društvo. Istodobno, pripadnici stigmatiziranih skupina brojne pojmove doživljavaju pogrdno i uvredljivo. Posljedice stvaranja osjećaja stida među njima veoma su razarajuće. Ne žele biti prepoznati kao takvi (*kurve, pederi, drogeraši, sidaši*), pa se čitav život skrivaju i zapravo žive u laži, ne tražeći pomoć za svoje probleme. Neki su tjeskobni, odaju se alkoholu i drugim ovisnostima, oboljevaju, a nerijetki izvrše samoubojstvo.

Ljudska spolnost u povijesti većine svjetskih civilizacija predstavlja tabu temu. Čak su i u sustavu naobrazbe nametana raznorazna ograničenja. Znamo koliko je duboko usađen osjećaj stida zbog izražavanja vlastite spolnosti. Zato je ponekad ugodnije šutjeti, makar i pateći, nego iskreno i otvoreno progovoriti o intimi, čak i svojim bližnjima. Razmislimo! Što je u osnovi tzv. "prostih" riječi, tj. vulgarizama? Ne postoji "prosta" riječ za oko, nos ili kuk; ali za penis ili vaginu ima ih poprilično. Ne postoji "prosta" riječ za kuhanje, šivanje ili spavanje; ali za spolni snošaj ima ih jako mnogo. I za ostale spolne radnje, kao što su npr. masturbacija ili oralni seks, postoje izrazi koje ćemo smatrati prostim, neprimjerenim, neakademske ili neukusnim. Upravo je ljudska seksualnost kroz tisućljeća bila toliko mistificirana da se zbog nje činilo nasilje, pa i ubijanje sa širokim spektrom optužbi: *nevjera, prebračni odnosi, masturbacija, blud, preljub, protuprirodni blud, razvod* itd.

HIV/AIDS usko je povezan s ljudskom spolnošću. Ta je bolest najsuvremeniji primjer veze između: spolnosti, osjećaja stida i straha s jedne strane; neznanja, predrasuda i stigme s druge; te diskriminacije i, nažalost, grubog

kršenja ljudskih prava s treće strane. Srž problema leži u činjenici da je HIV spolno prenosiv.

Upravo zbog takvog tretiranja ljudske spolnosti, pojmovi koje rabimo u svakodnevnom govoru, često nose opasnost krive interpretacije, a mogu imati i dodatna stilska značenja, najčešće ironičnu konotaciju, moraliziranje ili osudu. Glede korektnog izražavanja, društvo može dokazati svoju političku zrelost time što će imati sluha za prijedloge koje nude same manjine.

20. stoljeće iznjedrilo je seksualnu revoluciju, razvoj feminističkog pokreta, emancipaciju žena, a potom i seksualnih i rodni manjina. U tim vremenima došlo je do potrebe za imenovanjem i identifikacijom čitavog niza manjinskih skupina. Tako je i započela rasprava o prikladnoj terminologiji koja traje do danas.

Jedan od primjera je uporaba pojmova za muške homoseksualne osobe. Do nedoumica u terminologiji nije došlo zbog samoga fenomena homoseksualnosti. Naprotiv, homoseksualni identitet, potreba za imenovanjem, a potom i pokret za emancipaciju homoseksualnih osoba u 20. st., pojavili su se kao posljedica osude, neprihvatanja i progona.

Iako riječ "homoseksualac" nije uvredljiva sama po sebi, činjenica je da se počela rabiti u medicinskome miljeu (skovao ju je 1869. austrijski novinar *Karl-Maria Kertbeny*), što mnoge gej muškarce podsjeća na prošlost u kojoj ih se smatralo bolesnima ili mentalno poremećenima. Naravno, ako se govori o homoseksualnom ponašanju kod ljudi i životinja, onda su termini "homoseksualnost" i "homoseksualno" ispravni, jer je pozadina ionako znanstvena i biološka.

No, ako se misli na identitet osobe koja pripada određenoj zajednici, a to uključuje mnogo više od same seksualnosti, tada je najbolje rabiti englesku posuđenicu "gej", s obzirom na to da u hrvatskom ne postoji prikladna istoznačnica, a što je najvažnije, prihvaćaju je i sami pripadnici te zajednice.

Ako se pak misli na sâm seksualni čin, posebice u kontekstu HIV/AIDS-a i drugih spolno prenosivih bolesti, ispravan je pojam "muškarac koji ima seksualne odnose s muškarcima". Naime, ako je netko gej, ne znači da nužno ima seksualne odnose s muškarcima (možda je u celibatu). Nasuprot

tome, moguće je da neki muškarac heteroseksualnog identiteta ponekad ima seks s muškarcem (iz radoznalosti, prisile i sl.), pa samim time i on dolazi pod povećani rizik, ako se pritom ne štiti.

Za ženske homoseksualne osobe u hrvatskom jeziku uvriježio se pojam “lezbijka” i on je općeprihvaćen u samoj lezbijskoj zajednici.

Termin “istospolan” je prihvatljiviji od “homoseksualan” kada se misli na partnerstvo osoba istoga spola. I u engleskom se tada rabi termin “same-sex”, a ne “homosexual”. Tako postoje “istospolne zajednice”, a ne “homoseksualne”.

Dodatne nedoumice stvaraju različiti tipovi apstraktnih imenica za *homoseksualnost*. Naime, lezbijke i gejevi prilično uvredljivo doživljavaju termin “homoseksualizam”. Imenice na “-izam” imaju značenje pravaca u znanosti, ideologiji i umjetnosti, a ništa se od toga ne odnosi na fenomen seksualnog usmjerenja. Dakle, nije “homoseksualizam”, već “homoseksualnost”.

Pojmove u vezi s drogom također treba pazljivo rabiti. Budući da nisu svi intravenski korisnici ujedno i ovisnici, preporučamo pojam “korisnik”, a ne “ovisnik”. Kako se povećani rizik odnosi isključivo na ubrizgavanje heroina, korektno je rabiti jedninu, a ne množinu, tj. “korisnik droge”, a ne “korisnik droga”. Time se problem usredotočuje na sâm problem, a to je uporaba igala koje dolaze u doticaj s krvi.

Francuska skraćena SIDA prva je ušla u hrvatski jezik te se s vremenom počela pisati malim slovima i sklanjati kao imenica u ženskom rodu: “sida, side, sidi...” Ta je riječ jednostavna za uporabu, no u trenutku kada se pojavila imala je veoma negativnu konotaciju zbog neznanja, straha i moralističkih osuda. Osim toga, iz te je imenice deriviran nekorektan pojam “sidaš”. Zato je danas mnogo korektnije upotrebljavati englesku skraćenicu AIDS. No, dugoročni je cilj da se i ta riječ potisne te da u svakodnevnoj uporabi ostane samo HIV. Zato u međuvremenu preporučamo prijelazni oblik HIV/AIDS. Hrvatski neologizam “kopnica” nikada nije zaživio i danas ga nitko ne upotrebljava.

U ovoj knjižici mogli ste pročitati s kakvim se sve primjerima diskriminacije susreću osobe koje žive s HIV/AIDS-om. No, valja imati na umu da mnogi od njih neće biti diskriminirani samo zbog svoje seropozitivnosti, već i zbog moguće pripadnosti nekoj drugoj stigmatiziranoj skupini. Izbjegavajući pogrdne pojmove kao što su “sidaš”, “peder”, “kurva” ili “drogeraš” te pažljivo rabeći sljedeće preporučene i prihvatljive pojmove; i Vi možete pomoći u smanjivanju stigme i diskriminacije HIV pozitivnih osoba.

DEFINICIJE

spol – ukupnost fizioloških i psiholoških obilježja po kojima se razlikuju muškarac i žena, odnosno, među jedinkama iste vrste, mužjak i ženka. Spol je biološka i genetska osobina.

rod – društveno konstruirana definicija žene i muškarca. Rod je sociološka osobina, kulturološki i povijesno uvjetovana. Za razliku od spola, nije biološki determiniran, mijenja se od kulture do kulture te u ekonomskom, društvenom i političkom kontekstu. Isto tako, mijenja se kroz vrijeme. Mi učimo rodne uloge, iz čega proizlazi da se one mogu mijenjati. Ljudi koji djeluju izvan svoje rodne uloge mogu doživjeti neodobravanje.

seksualna orijentacija – stalna emocionalna, romantična i spolna privlačnost prema drugim osobama.

Postoje tri vrste seksualne orijentacije:

- heteroseksualnost – privlačnost prema osobama suprotnog spola;
- homoseksualnost – privlačnost prema osobama istoga spola;
- biseksualnost – privlačnost prema osobama oba spola.

Ovisno o seksualnoj orijentaciji, muškarac može biti:

- heteroseksualac / “straight”
- gej / homoseksualac
- biseksualac

Za žene rabimo sljedeće nazive:

- heteroseksualka / “straight”
- lezbijka
- biseksualka

LGBT – skraćenica koja označava seksualne i rodne manjine (lezbijke, gejevi, biseksualne i transrodne osobe)

queer – suvremen i sveobuhvatan pojam za seksualne i rodne manjine, kao i sve osobe čiji stil života nije heteronormativan

heteroseksizam – heteroseksualna dominacija nad seksualnim manjinama

heteronormativnost – normiranje čitava društva pod pretpostavkom da je heteroseksualnost jedina normalna i prihvatljiva

homofobija – strah, odbojnost i/ili mržnja i diskriminacija homoseksualnih osoba

bifobija – strah, odbojnost i/ili mržnja i diskriminacija biseksualnih osoba

transfobija – strah, odbojnost i/ili mržnja i diskriminacija transrodnih osoba

seksizam – segregacija na temelju spola, najčešće ugnjetavanje žena od strane muškaraca

Sljedeći članci koji opisuju istu situaciju su izmišljeni. Razlikuju se po tome što se u jednom članku koriste neprihvaćena stigmatizirana terminologija, dok se u drugom članku koriste manje stigmatizirana terminologija koju mi preporučamo.

Članci jasno dokazuju da jezik i terminologija kojom se koristimo prikazuju moćan utjecaj stigmatizacije. (ovo ću jos sutra provjeriti u pstaraj verziji kod tebe)

Besplatna linija za homoseksualne, biseksualne i transrodne osobe

Grupa uz prava seksualnih i rodnih manjina Iskorak otvorila je besplatnu SOS liniju na kojoj će homoseksualne, biseksualne i transrodne osobe, ali i davatelji seksualnih usluga te intravenski korisnici droge, moći dobiti zdravstvenu, psihološku i pravnu pomoć. Uz broj 0800 444 404 svakoga će dana od 12 do 18 sati biti stručnjaci-volonteri koji će obavještavati korisnike o mogućnostima zaraze, mogućnostima testiranja na viruse HIV-a i hepatitisa C, radu zdravstvenih službi, prakticiranju odgovornog i zaštićenog seksualnog ponašanje, o

nabavi i uporabi kondoma i lubrikanata, te o sličnome. U Iskoraku ističu da je ta linija prijeko potrebna zbog stigme i diskriminacije s kojom se pripadnici seksualnih i rodnih manjina svaki dan suočavaju u obitelji, školi, radnom mjestu te u društvu općenito. Ta je linija otvorena u sklopu Iskorakovog programa «Prevenција HIV/AIDS-a među muškarcima koji imaju seksualne odnose s muškarcima STOP-MSM-AIDS», a otvoreno je i on-line savjetovalište na stranicama www.gay.hr.

Pederi, lezbe i transvestiti dobili i besplatnu liniju

Pederska udruga Iskorak otvorila je besplatnu SOS liniju na kojoj će pederi, lezbače i transići moći dobiti savjete liječnika i psihologa (o svom bolesnom ponašanju), te pravnika. Uz broj 0800 444 404 svakoga će dana od 12 do 18 sati homići, ali i narkići te kurve, moći dobiti savjete o testiranju na SIDU i hepatitis C te o sličnim boleštinama koje prate takvu populaciju, o radu zdravstvenih službi, o nabavi i uporabi vazelina i

kurtona. Pederi iz Iskoraka ističu da im je takva linija potrebna jer ih navodno svaki dan diskriminiraju u školama, na radnome mjestu, u obiteljima i u društvu. Ta je linija otvorena u sklopu Iskorakovog programa Prevenција HIV/SIDE među pederima STOP-MSM-SIDA (MSM-u prijevodu muškarcima koji seksaju s muškarcima, tj. homići ili pederi op.ur), a otvoreno je i savjetovalište na njihovim web stranicama.

▶ Možete li pomoći?

Dan posvećen problemu HIV/AIDS-a je 1. prosinca. Toga dana se nizom akcija i medijskim događanjima diljem svijeta nastoji podići svijesnost o problematici HIV/AIDS-a čime se nastoji smanjiti broj novooboljelih i poboljšati zdravlje i kvaliteta života onih koji žive s HIV/AIDS-om. Ljudi koji žive s HIV/AIDS-om, oni koji su iskusili gubitak bliskih osoba uslijed te bolesti, ili jednostavno oni koji vjeruju da se ovaj svijet može i treba promijeniti, svakim danom postaju sve organiziraniji. Njihov rad i glas bitni su u borbi protiv te bolesti. No, čini se da je nedostatak sustavne naobrazbe u hrvatskom školstvu o spolu, rodu i seksualnosti osnovni uzrok raširenosti neznanja i predrasuda. Stoga, potrebna je politička volja kako bi se nove naraštaje odgajalo i obrazovalo u skladu sa znanstvenim činjenicama i načelima ljudskih prava.

Ostvarivanje jednakih prava za sve – bez obzira na osobine i stil života – uz znanstveni napredak, novosti u znanju i tehnologiji, zahtijeva i političku predanost problemu i aktivno uključivanje društva.

U borbi protiv stigme i diskriminacije – i Vi možete pomoći. Kako?

Recite prijateljima što ste pročitali u ovoj knjižici.

Ako poznajete nekoga tko rabi diskriminirajuće i pogrdne pojmove – savjetujte mu alternativne preporučene pojmove.

Ako u Vašoj okolini, u susjedstvu ili na radnom mjestu, ima netko koga okolina osuđuje i odbacuje – pomognite mu da se osjeća prihvaćenim.

Ako primijetite da se netko tko živi ili radi u Vašoj blizini osjeća neugodno zbog onoga što jest ili što misli – pružite mu podršku te zajednički jačajte svijest kod drugih.

Pojmovnik HIV/AIDS-a malen je korak u borbi protiv stigme i diskriminacije. Sljedeći možete učiniti i Vi. I učinite to već danas. Jer, i ti mali koraci pripomoći će da svi ljudi žive punim životom, bez straha, osuda i odbacivanja.